

УДК 342.241

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.4.32>

С. Н. Ганущин

кандидат наук з державного управління, доцент кафедри соціально-поведінкових, гуманітарних наук та економічної безпеки Інституту управління, психології та безпеки Львівського державного університету внутрішніх справ
<http://orcid.org/0000-0002-6328-9978>

ІНТЕНЦІЙНІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ ПОЛІТИЧНІЙ КОРУПЦІЇ

Досліджено інтенційні засади запобігання політичній корупції. Обґрунтовано, що одним із головних атрибутів розвитку сучасної демократичної системи суспільства є участь населення у прийнятті та реалізації державних рішень у вигляді застосування громадянських технологій. Громадянські технології можуть застосовувати у різних напрямках і видах, забезпечуючи взаємодію з бізнесом, населенням, владою: громадянська експертиза, моніторинг, нормотворчість, консалтинг, арттехнології. Особливий інтерес становлять громадянські технології у взаємодії суспільства та інститутів державної влади. Віднедавна особливо актуальними є технології громадянської кооперації. З розвитком глобального комунікаційного середовища, появою суспільних інформаційних сервісів процес взаємодії суспільства та держави зазнав істотних змін. З'ясовано, що таке соціальне явище як корупція наявне практично в усіх державах, зокрема й тих, що виражають «еталон» демократії, – США, Великобританія, Канада, ЄС. Проте особливого значення вона набуває в країнах, які розвиваються, що багато в чому пов'язане з надто політизованим державним управлінським апаратом, а він, натомість, є представником не так інтересів суспільства та держави, як конкретних політичних еліт, пов'язаних із величезним фінансовим ресурсом. Відзначено, що корупція підриває права людини, верховенство закону та демократію. Коли представники державної влади витрачають бюджетні кошти, виділені на освіту, культуру, охорону здоров'я, благоустрій житла, містобудування та інші важливі галузі життєдіяльності, можна констатувати порушення економічних, соціальних і культурних прав. У подібних ситуаціях необхідно говорити про політичну корупцію, яка може мати кілька основних смислів: 1) незаконна дія у сфері політики (наприклад, хабарництво); 2) державна діяльність, що має легальний, але неетичний характер; 3) діяння, вчинене з наміром надати певну перевагу, несумісне з офіційними обов'язками посадової особи, яка незаконно та неправомірно використовує свій статус для отримання переваги для себе чи іншої особи з метою, що порушує права інших.

Ключові слова: громадянин, політична корупція, політика, інтенційні засади, національна безпека, державне управління.

Постановка проблеми. Наукові видання, визначаючи сутність корупції, часто вживають дефініцію, яку запропонував Р. Клітгаард: «Корупція – це злочин, в основі якого лежить розрахунок, а не пристрасть. Люди виявляють схильність до корупції, коли ризик невеликий, покарання м'яке, а виграв є дуже значним» [1]. Таке твердження характеризується формулою: «Ризик корупції = Монополія + Дискреційні повноваження – Відповідаль-

ність». Варто погодитися із твердженням індійського вченого С. Раджа Кумара, що створення суспільства, вільного від корупції, є одним із основних прав людини, таких як право на життя, гідність, рівність, інші права та свободи, і значним чином залежать від цього права, тобто без цього фундаментального права й інші основні права втрачають сенс [2, с. 14–27]. Слід зауважити, що основною перешкодою на шляху до демократії та економічного розвитку є

недобросовісне державне управління, що призводить до корупції. І навпаки, добре сумлінне управління передбачає використання державних ресурсів для суспільного блага та інвестування в людський капітал. Коли ми говоримо про порушення прав людини, то, відповідно до норм міжнародного права, порушником від імені її представників виступає держава. Аналогічно до цього, злочини, що містять корупційну складову, спрямовані на залучення до них представників державної влади. До основних характеристик політичної корупції необхідно віднести такі: 1. Політична корупція тісно пов'язана з поняттям «клієнтизм», що є проявом таких суспільних відносин, за яких особиста вірність покровителю означає більше, ніж сучасні альтернативи ринкових відносин, демократичні схеми прийняття рішень, а також професіоналізм державних бюрократій. 2. Політична корупція має набагато вужче коло осіб, які безпосередньо з нею стикаються, що посилює її латентність. 3. Не завжди політична корупція має чітко виражене матеріальне втілення. 4. Політична корупція має прихований і багатоваріантний характер і далеко не завжди очевидна для пересічного громадянина та ін. Щобільше, до основних факторів, що сприяють формуванню та розвитку політичної корупції в умовах перехідної демократії, слід віднести: 1. Невідповідність рівня політичної культури суспільства рівню формальної демократії, якого досягла держава. 2. Надмірне та активне втручання держави в економіку та приватне життя громадян. 3. Непрозорість системи державного управління, відсутність регламентованих процесів вироблення державної політики на державному та місцевому рівнях. 4. Відсутність чітких кордонів між державними інтересами та політичною необхідністю (саме за таких умов політична корупція стає альтернативним та органічним елементом системи управління державою).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішення окреслених у науковій розвідці завдань передбачає аналіз праць учених, які безпосередньо чи опосередковано досліджували методи та засоби запобігання політичної корупції. Посилання на

їхні праці будуть подані у тексті статті з обґрунтуванням основ, що стали теоретико-методологічним підґрунтям цього дослідження. **Метою статті** є дослідження інтенційних засад запобігання політичній корупції.

Виклад основного матеріалу. Є декілька інструментів, які довели на практиці свою ефективність у протидії grand corruption [3, с. 41–46; 4, с. 224–232; 5]. Серед них варто особливо виділити такі: 1. Реформування та модернізація системи управління національним бюджетом унеможливають або ускладнюють для чиновників вчинення корупційних дій. 2. Забезпечення вільного доступу населення до інформації про використання та розподіл бюджетних коштів. 3. Розширення практики обов'язкового та регулярного розкриття чиновниками та їх близькими відомостей про доходи, майно та конфлікт інтересів. 4. Розробка відкритого бенефіціарного реєстру власників. 5. Посилення ролі громадянського суспільства та забезпечення свободи ЗМІ. 6. Вжиття заходів щодо захисту заявників про корупцію. 7. Створення незалежного органу для розслідування випадків корупції у вищих ешелонах влади.

Віднедавна особливо актуальними є технології громадянської кооперації. З розвитком глобального комунікаційного середовища, появою суспільних інформаційних сервісів процес взаємодії суспільства та держави зазнав істотних змін. Для прикладу, термін «краудсорсинг (crowdsourcing)» активно використовується у політичному середовищі. Водночас наукова спільнота не сформулювала єдиної думки щодо феномена краудсорсингу та складових його крауд-практик (краудфандинг, краудкрешен, краудрекрутинг): це черговий новомодний тренд або соціальна технологія, універсальна як для підприємництва, так і державної сфери. Термін «краудсорсинг» з'явився завдяки Джеффу Хау, журналісту популярного у Сан-Франциско та Лондоні видання «Wired». Д. Хау готував доповідь, присвячену феномену user-generated (набуття людьми навичок через мережу Інтернет) та описав роботу сайту Open Source Footwear. Групи людей безоплатно працюють над створен-

ням будь-якої програми, а потім у Мережі розміщують узагальнені результати своєї роботи для широкого використання.

Комерційні компанії вже давно оцінили можливості краудсорсингу [6, с. 26–36; 7, с. 70–81]: зниження витрат; отримання доступу до величезної групи виконавців, що володіють необмеженим людським потенціалом. Компанія Ford ініціювала конкурс, у рамках якого всі охочі могли зняти та продемонструвати рекламний ролик, присвячений моделі Ford Mustang. Цей досвід успішно використала LG, яка запропонувала користувачам розробити дизайн нового телефону, заощадивши сотні тисячі доларів. Створення фільму «Фільм IronSky» також є успішним прикладом використання механізмів краудсорсингу. Усі охочі були залучені до написання сценарію та запису трейлера до фільму. В бізнес-середовищі та менеджменті краудсорсинг розглядають як процес передачі невизначеному колу осіб, які координують свою діяльність через інформаційні технології, певних виробничих функцій. З-поміж інших явищ краудсорсинг характеризується залученням до процесу прийняття рішень або якогось іншого виду діяльності великої кількості непрофесійних експертів. Тому як основоположні риси краудсорсингу слід розглядати використання інтелектуального потенціалу великої групи громадян для вирішення важливих проблем. Краудсорсинг – це соціальна технологія громадянської участі, яка акумулює потенціал колективного інтелекту і цифрових технологій для соціально-мережевого рішення широкого спектру завдань у різних сферах. Визначення краудсорсингу як соціальної технології дає змогу застосовувати цей інструмент у державному секторі для забезпечення ефективної взаємодії громадянського суспільства і органів влади. Органи влади спираються на бажання громадян безоплатно або за велику винагороду поділитися своїми ідеями лише через бажання матеріалізувати свою ідею в публічній практиці.

Впровадження технології краудсорсингу і крауд-практик дає змогу вирішувати вагомі і для населення, і для органів державної влади завдання, з-поміж яких

важливими є такі: залучення громадян до прийняття управлінських рішень і розробки важливих крауд-проектів; підвищення конкурентоспроможності територій та ін. Скажімо, основними особливостями застосування краудсорсингу в державному управлінні є: некомерційний характер проектів, які реалізуються; спрямованість на вирішення соціальних проблем; спрямованість на зняття економічних, соціально-політичних і культурних обмежень доступу до соціальних можливостей та ін.

Органи влади реалізують технологію краудсорсингу через інтернет-майданчики, де здійснюється діалог між громадянським суспільством та інститутами влади, використовуються можливості громадянського суспільства, розширюються форми та види участі громадян, залучаючи їх до управління для покращення якості життя населення. Громадяни, експертні групи та некомерційні організації здатні набагато ефективніше та оперативніше реагувати на чисельні соціально-економічні виклики та продукувати нові підходи до вирішення проблем, ніж традиційна бюрократична система.

У державному управлінні це основа формування нестандартних управлінських рішень та практик. Успіх краудсорсингу в державній сфері, як і будь-якої соціальної технології, залежить від коректного застосування відповідного інструментарію, найефективнішого саме для цієї технології. Соціальна технологія завжди спрямована на соціальну взаємодію з визначеним соціальним середовищем, що потребує виконання обов'язкових умов, які дозволяють забезпечити ефективність застосування цієї технології: нормативно-правове забезпечення та інституціоналізація краудсорсингових проектів; узагальнення наявного досвіду і практик краудсорсингової діяльності; виключення формального підходу у використанні проектів краудсорсингу; постійний безперебійний зворотній зв'язок з усіма учасниками на будь-якому його етапі; забезпечення інформаційної безпеки; моніторинг популярних та актуальних громадянських ініціатив; відповідальність органів влади за прийняття та реалізацію управлінських

рішень у рамках краудсорсинг-проектів; оцінка ефективності результатів проектів краудсорсингу; контроль і звіт щодо використання прийнятих пропозицій на краудсорсинг-платформах. При дотриманні цих умов технологія краудсорсингу дозволить органам місцевої влади створити позитивний імідж, банк інноваційних проектів, команду суспільних експертів, підвищить ефективність використання бюджетних коштів. Відтак, зростає загальна громадянська культура, довіра та лояльність між різними соціальними групами. Громадянська активність експертиза і контроль стають невід'ємними характеристиками прийняття і реалізації державних рішень.

Сьогодні існує безліч різних способів оцінки рівня транспарентності [8, с. 46–52; 9]. Як правило, ці способи мають безпосереднє відношення до порівняльних досліджень якості державного управління. Найефективнішим засобом поширення офіційної інформації про діяльність органу публічної влади є його офіційний сайт. За його наповненням можна формувати думку про рівень інформаційної доступності кожного органу влади та держави в цілому, прозорості управлінських рішень та процедур, можливості громадян країни отримувати цікаву для них інформацію.

Загалом транспарентність органів публічного управління виступає значним засобом опису інформаційного аспекту управління, тим, який фіксує ступінь повноти відомостей, які мають суб'єкт і об'єкт публічного управління, тому її слід розглядати як основний атрибут сучасного публічного управління. Сучасна ситуація потребує виділення нових принципів транспарентності органів публічного управління, дотримання яких безпосередньо впливатиме на його ефективність загалом. Основним із таких є принцип прозорості у проведенні державної політики та розподілу всієї системи адміністративних повноважень, а також процесу прийняття управлінських рішень, що є кінцевим продуктом управлінської діяльності органів управління. Реалізація такого принципу безпосередньо залежить від превентивних заходів організаційного характеру, наділених широким спектром контрольних функцій з боку суспільства.

Оскільки у поєднанні з непрофесіоналізмом державних службовців корупція часто є причиною перманентних соціально-економічних і політичних криз, то проблема боротьби з корупцією виступає однією з основних у політичному дискурсі сучасної України. Складність дослідження проблеми корупції полягає в тому, що вона має доволі латентний характер, що визначається відносною закритістю статистичних даних та необхідністю судового доказу наявності злочинних корупційних дій. Попри те, у науково-практичному значенні важливою є соціальна оцінка розмірів корупції та її наслідків, зокрема із застосуванням результатів масових та експертних соціологічних опитувань.

Величезну роль у протидії корупції виконують ЗМІ, правозахисники та громадянське суспільство. Наприклад, в Індії у 2008 році було створено сайт «I PAID A BRIBE» («Я заплатив хабар») www.ipaidabribe.com. За допомогою цього Інтернет-ресурсу люди мають можливість повідомити, що їм довелося зіткнутися з корупцією в різних життєвих сферах (освіта, медицина, судова система, правоохоронні органи, пенсійні виплати, енергопостачання, будівництво та ін.). На момент проведення дослідження сайт відвідали понад 15,4 млн користувачів і зареєстровано майже 146 тис. звернень.

Сьогодні в Україні функціонують такі нові «антикорупційні» інституції – Національне антикорупційне бюро (НАБУ), Антикорупційна прокуратура та Національна агенція з питань запобігання корупції (НАЗК) та Національна рада з питань антикорупційної політики. Діяльність антикорупційних органів України регламентується такими законами та нормативно-правовими документами, як Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України», Закон України «Про запобігання корупції», «Кодекс України про адміністративні правопорушення», «Кримінально-виконавчий кодекс України», «Кримінальний кодекс України», «Кримінальний процесуальний кодекс» України та ін.

Висновки і пропозиції. Сьогодні політична корупція впливає фактично на всі рівні публічного управління, насамперед через невирішені проблеми відокрем-

лення бюрократії від політики. У явищі політичної корупції найнебезпечнішим для суспільства виступає grand corruption або корупція на найвищих рівнях влади. Для протидії корупції необхідним є системний підхід, що передбачає поєднання безлічі факторів та елементів у комплексі. Потрібна чітка стратегія протидії політичній корупції та grand corruption, яка включатиме розвиток правових інструментів, інституціональних механізмів, слідчих та прокурорських апаратів, суспільної поінформованості, освіти, посилення ролі громадянського суспільства та механізму захисту прав заявників про корупцію. Боротьба з нею буде ефективна лише за чіткої роботи й поєднання всіх згаданих факторів та стратегій і, безсумнівно, за наявності політичної волі вищого керівництва нашої держави.

Список використаної літератури:

1. Klitgaard R. Controlling corruption. Berkeley. University of California Press, 1988. 240 p.
2. Raj Kumar C. Corruption and Human Rights. *India's national Magazine*. 2002. Vol. 19. P. 14–27.
3. Царевич О. Зарубіжний досвід запобігання корупційним ризиків у сфері надання публічних послуг. *Law. State. Technology*. 2022. № 3. С. 41–46. URL: <https://doi.org/10.32782/LST/2022-3-7>
4. Федотов А., Волошина М. Реформування інституційної системи протидії корупції в контексті євроінтеграційної трансформації. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2019. Вип. 5. №. 1. С. 224–232. URL: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-1-224-232>
5. Антонова С. Є., Мартинюк Г. Ф., Шинкарук А. Л., Бондар А. В. Дослідження сприйняття корупції в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2022. № 1. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=2606>. <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2022.1.34>
6. Poplavska Oksana, Fedorchenko Andriy and Kuzmenko Halyna (2021). Crowdsourcing labor regulation. *Social and labour relations: theory and practice*. 2021. Vol. 11(2). P. 26–36. URL: [https://doi.org/10.21511/slrrp.11\(2\).2021.03](https://doi.org/10.21511/slrrp.11(2).2021.03)
7. Никифорок О. І., Стасюк О. М., Чмирьова Л. Ю., Федяй Н. О. Цифровізація в транспортному секторі: тенденції та індикатори розвитку. *Статистика України*. 2019. № 3. С. 70–81. URL: [https://doi.org/10.31767/su.3\(86\)2019.03.08](https://doi.org/10.31767/su.3(86)2019.03.08)
8. Новікова Т. В. Транспарентність адміністративного процесу в умовах діджиталізації. *Часопис Київського університету права*. 2022. № 2-4. С. 46–52. URL: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.2-4.2022.07>
9. Чухно Р. Ю. (2023). Транспарентність фінансових відносин як інструмент забезпечення ефективної діяльності підприємств. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. № 8. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-8-08-02>

Hanushchyn S. Intentional principles of prevention of political corruption

The article is devoted to the study of the intentional foundations of the prevention of political corruption. Thus, it is substantiated that one of the main attributes of the development of the modern democratic system of society is the participation of the population in the adoption and implementation of state decisions in the form of the use of civil technologies. Civic technologies can be applied in various directions and types, ensuring interaction with business, the population, and the government: citizen expertise, monitoring, rule-making, consulting, art technologies. Of particular interest are civic technologies in the interaction of society and state power institutions. Technologies of civil cooperation are particularly relevant recently. With the development of the global communication environment, the emergence of public information services, the process of interaction between society and the state has undergone significant changes. It was found that such a social phenomenon as corruption is present in almost all states, including those that express the "standard" of democracy – the USA, Great Britain, Canada, the EU. However, it acquires special importance in developing countries, which is largely related to an overly politicized state management apparatus, which, on the other hand, is not so much a representative of the interests of society and the state as of specific political elites associated with huge financial resources. It was noted that corruption undermines human rights, the rule of law and democracy. When representatives of state authorities spend budget funds allocated for education, culture, health care, housing

improvement, urban planning and other important areas of life, it is possible to state a violation of economic, social and cultural rights. In such situations, it is necessary to talk about political corruption, which can have several main meanings: 1) illegal action in the field of politics (for example, bribery); 2) state activity that is legal but unethical in nature; 3) an act committed with the intention of providing a certain advantage, incompatible with the official duties of an official who illegally and improperly uses his status to obtain an advantage for himself or another person with the aim of infringing the rights of others, etc.

Key words: *citizen, political corruption, politics, intentional principles, national security, public administration.*